

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Deze tekst is afkomstig van de online bibliotheek op www.denieuwetoneelbibliotheek.nl.

De rechten, inclusief en met name de rechten voor uitvoering, liggen voor alle teksten bij de auteur en het is dan ook verplicht om voor elke vorm van uitvoering toestemming bij de betreffende schrijver aan te vragen. Voor elke schrijver is het van groot belang om te weten of zijn teksten worden uitgevoerd, dus neem alstublieft bij elke lezing, encenering, bespreking in het onderwijs e.d. even contact op met de auteur! Het contact adres voor deze tekst is:

Schrijver	Rob de Graaf
Titel	Freetown
Jaar	2010
Uitvoering	Dood Paard /

Copyright (C) 2010 by Rob de Graaf

FREETOWN

ROB DE GRAAF

FREETOWN

De Nieuwe Toneelbibliotheek, Tekst #62
© 2010, Rob de Graaf
Eerste druk 2010

ISBN 978-94-6076-111-1
NUR 307

Niets uit deze uitgave mag worden opgevoerd of
verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming
van de auteur en De Nieuwe Toneelbibliotheek

No part of this book may be reproduced in any
way without written permission from the author
and De Nieuwe Toneelbibliotheek

Redactie
Alexandra Koch
Ditte Pelgrom
Sandra Tromp Meesters
Typografie en zetwerk
Connie Nijman
Printwerk
Hollandridderkerk, Ridderkerk

info@denieuwetoneelbibliotheek.nl
DNTB Keizersgracht 741, 1017 DZ Amsterdam

Dit boekje is online te bestellen op:
www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

DE NIEUWE
TONEELBIBLIOTHEEK

Personages

Pam
Liesel
Nadja

I

Pam, Liezel

PAM Vooruitgang en beschaving – ik moet er niets van hebben
Hier mag je nu ook al niet meer roken aan het strand
Vorig jaar kon je nog doen wat je wilde, maar opeens hangen er overal van die bordjes: 'To protect your own health and our beaches...'
Bah
Waarom is dat?
Waarom moet dat?
Mijn zwarte longen zijn toch mijn eigen – hoe noem je dat – dat is toch iets persoonlijk?
LIEZEL Eén wereld, dat is waar ik in geloof
En wat je thuis weet dat niet goed is, dat moet je hier ook niet doen
Eén wereld – en wij moeten het voorbeeld geven
Qua bewustzijn zijn het vaak toch een soort kinderen, die uitheemse volken, en ze kijken naar ons, dus...-
PAM Een heel jaar lang span ik me in om me aan alle regels te houden
Een heel jaar lang weet ik angstvallig en precies wat moet en wat niet, wat kan en wat niet
Mag ik dan één keer even vergeten met wat voor kennis en inzichten ik allemaal rondloop?

Mag ik 't dan eindelijk weer eens, al is het voor niet langer dan een paar weken, onbekommerd door me heen laten glijden, die bedwelmende damp van de gloeiende vezels, die blauwe wolk van vergetelheid? Waarvoor doe ik het allemaal nog, als ik alle genot taboe moet verklaren?

Als ik niet aan het slechte mag toegeven, zo nu en dan?

Geen engel van het verstandige leven zonder het spook van de brute dood

De intense satisfactie, die na een keer lekker diep inhaleren door je heen trekt, van je heiligbeen tot in je nekwerfels...-

Jij kent dat niet, Liezel – jij hebt nooit gerookt, toch?

LIEZEL Toen ze van alles op die pakjes zijn gaan zetten, van die banvloeken en dreigementen, toen ben ik ermee opgehouden
Dood wil ik niet – en bij mij prevaleert toch het verstand

PAM Voor mij is het ook iets medicinaals, iets magisch, iets dat de precolumbiaanse indianen ook al deden

En kregen die er kanker van? Echt niet
Kanker, dat is toch ook alleen maar een idee voor zwakkelingen, een beschavingsziekte, iets dat we onszelf aanpraten, net als burn-out en ADHD – die bestonden vroeger ook niet

Dus ik wil alleen maar zeggen...-

LIEZEL Alsjeblieft, Pam

Niet zo doorzagen, daar worden we allebei moe van

Ik begrijp heus wel wat je wil
Loop anders gewoon even door dat hek heen – daar voorbij houdt de resort-jurisdictie op en daar kun je alles doen wat je wilt – niemand die je aanspreekt op de peuk die je in het zand laat vallen

PAM Ja, hallo

Alles kan ik daar buiten doen, ja – inclusief bestolen worden – beroofd door een groepje van die misdeelden

Mijn punt is nu juist dat ik hiér zit, aan deze kant van de fence – hier betaal ik voor en hier moet ik me toch kunnen gedragen zoals het me goeddunkt

Vrij Afrika, daar heb ik op ingetekend
Een reis naar het onontgonnen continent, waar de zogenaamde beschaving nog niet met z'n ijzeren kaken in je vlees bijt – dus als ik iets te klagen heb over die akelige bordjes, dan heb ik het over een algemene tekortkoming – dat gaat echt wel verder dan alleen maar mijn eigen belang

Hè, godverdomme, ik wil een sigaret

LIEZEL Steek er dan maar één op – ze zullen je echt niet wegsturen, je hebt toch betaald?

Wij zijn hún belang...- Alles wat je hier ziet lopen, dat hele volk, dat eet van ons
The White Woman's Burden...-

PAM Hoe heet ze eigenlijk?

Ze heeft het wel gezegd, maar ik heb het niet onthouden

LIEZEL Ze?

Wie?

PAM Die...- Dat...-

Dat gewone vrouwtje – want dat vond ik, ik vond haar erg gewoontjes – dat vrouwtje dat gisteren opeens bij ons aan tafel kwam zitten

LIEZEL O, die...-

Geen idee – Erica, of Jacqueline, of zoiets

PAM Nee, 't was iets anders – ik kom er nog wel op

Die blonde spoeling, daar moet ze wel iets aan doen – je zag overal het peper-en-zout er doorheen komen

LIEZEL Ze had wel iets aardigs, toch? Meer lief dan snugger, maar...-

Nog zo heel bleek, was ze, zo helemaal net aangekomen

En onwennig, dat ook – precies wat ik zelf had, toen ik hier voor de eerste keer kwam Ze zit – ik heb niet echt geluisterd, maar dat begreep ik toch wel, uit wat ze allemaal aan het ratelen was – ze zit in het volwassenen-onderwijs, of zoiets

Moet je ook maar net zin in hebben

Zo'n lokaaltje vol met van die middelbare stakkers – de wereld heeft ze niets meer te bieden, maar ze geven niet op, ze willen alsnog algemeen ontwikkeld worden...-

Lezen en schrijven, alsof dát helpt...

Ik ben blij dat ik geen idealist ben

PAM Die soort...- Ja, hoe moet je dat eigenlijk noemen? Die soort babydoll of overgooier of tuinschort die ze aan had...-

Dat kon toch echt niet

We zitten hier niet op de Neckermann-camping in Lloret de Mar, dat moet ze begrijpen

LIEZEL Niet altijd meteen zo oordelen, Pam

'Live and let be', hoe zeg je dat...-

PAM 't Is hier toch een cultuur-enclave en ik kreeg niet de indruk dat ze dat al helemaal door had

LIEZEL Cultuur?

PAM Ja, cultuur, ja

Hoe zou jij dat anders noemen? Natuur? 't Is echt wel aangeleerd, hoor, dat gedrag van ons Zij leek me zo helemaal het type dat nooit een boek leest, dat liever niet nadenkt, dat helemaal niet weet waar we hier nu eigenlijk zitten – als je je niet voor het land interesseert, wat doe je hier dan?

Die ene, die...- Je hebt hem gezien, toch?

Jerry – ja, volgens mij heet-ie voor hen onderling eigenlijk heel anders, maar dat kunnen wij toch niet uitspreken of onthouden – Jerry, dus, die heeft me van de week mee genomen naar het stadje, naar de markt

LIEZEL O? En dat vertel je me nu pas?

PAM Wat kijk je nu heftig?

Precies wat ik verwachtte

Ik heb aldoor 't idee dat jij zulke dingen niet goedkeurt

LIEZEL Niet goedkeur? Dat is het helemaal niet

Ik heb daar toch niets over te zeggen?

Ik ga toch niet over jou?

Dat wij elkaar nu al voor de – hoeveel is het? – voor de derde keer hier in Venus Beach tegen komen, en dat we dat allebei leuk vinden, dat betekent nog niet dat we...- Dat ik...- Vrijheid is alles, dat weten we allebei heel goed

Ik moet alleen wél zeggen...- Ik weet dat ik dat nooit zo maar zou doen, op eigen initiatief van het terrein afgaan
Je weet dat ons dat sterk wordt afgeraden, dat soort ongeleide excursies – en, dat zeg ik, als er op het pakje staat dat het slecht voor je is, dan doe ik het niet, zo ben ik
Er kan altijd iets gebeuren – ze zijn nu eenmaal doodarm hier en het is ze echt niet uit hun hoofd te praten dat wij, dat wij allemaal...- Dat wij een soort open wond zijn waar het geld uit druipt

PAM Dat weet ik, ja

Dat weet ik heus wel – en ik ben ook niet suf
En als ik zoiets doe, dan zorg ik er natuurlijk voor dat ik mijn pasjes en mijn creditcards hier in mijn kluisje op het terrein achterlaat
Zelfs mijn ringen en mijn horloge had ik afgedaan, alleen wat handgeld had ik bij me
En mijn Blackberry – daar zat ik wel mee, want juist die is natuurlijk enorm aantrekkelijk voor een béetje dief, maar ik dacht: als er iets gebeurt, dan heb ik die juist nodig om naar het kamp-management te kunnen bellen

Je zou voor dat soort situaties eigenlijk een goedkoop extra toestelletje moeten hebben, een soort B-telefoon waarvan het niet zo erg is als je hem kwijt raakt...-

Maar goed, ik heb die van mij gewoon steeds heel stevig vastgeklemd gehouden en natuurlijk is er niets gebeurd – die dingen over hoe erg het hier is, die zitten ook voornamelijk in ons hoofd

Ze hebben zo aardig naar me gelachen, die vrouwen die daar van alles aan het verkopen waren – wat het is, dat weet je niet, het ziet er vaak een beetje groezelig en bedorven uit – is dat nu groente, denk je dan, of iets van gedroogde vis? Maar zij eten het, dus het is vast lekker – en verder gaat het er toch allemaal heel vrolijk en goedmoedig aan toe, handel en wandel...-

Dus, dat zeg ik: niet al te goed van vertrouwen moet je zijn, maar ook niet altijd maar alles en iedereen vanuit reserve en angstvalligheid bejegenen

Ze zitten in een andere beschavingsfase dan wij, maar dat betekent echt niet dat ze allemaal achter je spullen aanzitten

LIEZEL En dat stadje, hoe was dat verder?

PAM Het was...- Ongelooflijk

Onvergetelijk

Heftig

Iets authentieks, hoe vaak maak je dat mee?

Je hebt echt geen idee hoe die mensen leven
Die huizen, allemaal van hout of van afbrokkend beton, en die straten – een soort opgedroogde modderpoelen, dat fascineert enorm in zijn uitzichtloosheid
En er hangt daar een...- Een stank, wilde ik zeggen, maar daar zit meteen zo'n waardeoordeel in

Een geur, dat moet het woord zijn

Hier op het terrein, hier is dat helemaal niet, je weet niet hoe dat komt – hier is het alleen maar zeep en zand en zout en zonnebrand dat je opsnuift

Maar daar, daar ruik je echt alles, en alles door elkaar
Zweet, vuil, benzine
Dode dieren en levende dieren, ziekte en gebrek – die hebben óók hun eigen geur, wist je dat?

Zwaar van het Derdewereldbesef, is die lucht
En de mensen kijken natuurlijk allemaal naar je, dat is ook zo'n ervaring
Je denkt steeds: wat denken zij nu?

Verwijten ze mij vijfhonderd jaar uitbuiting?
Denken ze dat ik van het IMF ben, of van de één of andere multinational?

Of zien ze wel in dat ik ook maar gewoon een mens ben?

Dat ik het ook niet allemaal cadeau heb gekregen?

Dat ik doodgewoon ergens op een loonlijst sta en dat ik op een bepaalde manier niet minder een slachtoffer van het wereldsysteem ben dan zij?

Dwing ik respect af, met mijn open houding? – want ik lóóp daar toch maar, door hun ellende – en zo vanzelfsprekend is dat niet, ik kan ook hier achter m'n mojito blijven zitten

Zouden ze ergens toch wel weten dat ik achter ze sta en dat mijn hart links klopt?
'Colour is only skin deep,' dat heeft Ghandi geloof ik gezegd

LIEZEL Ik denk dat ik het heel moeilijk zou vinden

Dat ik...- Ik weet niet..-

Dat ik me zou schamen, als ik daar opeens

verzeild raakte in de favela, of hoe dat hier heet

Me zou schamen voor hoe blank ik ben, voor mijn verzorgde handen en voor mijn kleding die goed zit

Me schamen voor de gedachte dat ik dat allemaal van hen gestolen heb – hoe niet-kloppend die gedachte misschien ook is
Alleen al de verwijten in al die zwarte gezichten – en wat zou ik voor weerwoord hebben?

PAM Ach, wat een onzin

Ik zeg toch dat ze allemaal lachen? Ik heb geen spoor van een verwijt gezien
Geërfde schuld, dat bestaat helemaal niet – daar ben ik voor honderdzoveel procent van overtuigd

Schuld aan de geschiedenis...-

Dat is een zwart verzinsel, of het is blank masochisme, of allebei

't Gaat alleen maar om nu

Cultuur is een tractor: je moet overal recht doorheen durven gaan – zeker door dat misplaatste gewetensgezeur

Alles dat hindert, dat twijfel zaait, dat moet je omploegen, wegmaaien, elimineren
Confronteren, daar geloof ik in
Juist de wrijving tussen de volken, die geeft warmte, die brengt de boel in beweging en die maakt iedereen sterk

Bovendien – onzeker was ik helemaal niet, dat was ook nergens voor nodig: ik was daar samen met hem, met Jerry, dus – en dat gaf zoveel kracht

Je weet gewoon dat niets je overkomen kan
LIEZEL Ik heb wel eens gehoord dat ze tegen
ons heel anders doen wanneer hun eigen
mensen erbij zijn
Dat ze hier voor ons lopen te rennen en te
buigen, maar dat ze ons dan veel minder
willen kennen en dat ze dan tot iedere prijs
willen voorkomen dat ze iets van dienstbaar-
heid laten zien
Heb je daar iets van gemerkt?
Of kon je hem gewoon van alles vragen en
dééd-ie dat dan ook?
Je kunt je hier soms zo hulpeloos en machte-
loos voelen, altijd maar van anderen afhan-
kelijk...-
Ik vraag me trouwens af wanneer er hier
eindelijk een keer iemand langs komt om
m'n bestelling op te nemen – ik heb enorme
dorst en zo'n lekker wit tramezzinootje, dat
zou er ook wel ingaan
Ik dacht toch dat ik daarnet die ene van de
bediening zag rondlopen, hoe heet-ie, die
met die oren...- Adam, geloof ik
PAM Ik ga zo wel even kijken
Je weet, je moet je soms even laten zien en
laten horen, dan beseffen ze weer hoe de
verhoudingen liggen
Uit zichzelf lopen ze nooit zo hard
Onder de klapperboom zitten en dan maar
wachten tot die kokosnoot er uit valt – dat
zit er nog altijd in, die mentaliteit
LIEZEL Maar hij behandelde je dus niet heel
anders en heel afstandelijk, toen je daar met
hem rondliep?

Hij ging niet opeens trots doen?
Hij wás toch wel trots?
PAM 't Ging allemaal vanzelf en we waren
volkomen gelijkwaardig
Belangrijk, vind ik dat
Let ik altijd op
Hij wilde alleen niet dat ik...-
Nou ja, dat ik hem aanraakte, of zo
Je weet – het fysieke en het openbare, die
combinatie ligt heel moeilijk, voor ze
Maar dat moet je natuurlijk respecteren – be-
schaving is relativering, is altijd bereid zijn
om te denken dat in andere opvattingen ook
wel iets goeds zit
LIEZEL Ik ben twee jaar geleden eens een keer
met...- Ik heb geen idee meer hoe hij heette
– hij kon heel goed zwemmen, dat weet ik
nog wel...-
Met hem ben ik toen een avond lang op het
strand geweest, hier net buiten de hekken, ik
vond dat ik dat toch ook eens één keer moest
doen – en daar waren dan ook zijn vrienden,
maar dat ging helemaal niet goed – zo niet
op mijn plaats en niet op mijn gemak, voelde
ik me, zo gereduceerd...-
Als ze spraken, dan dacht ik dat ze het over
mij hadden en als ze lachten dan wist ik
zeker dat ik het was om wie ze zich vrolijk
maakten
Steeds dunner en witter en sneuër voelde ik
me worden
't Is raar, maar zij kunnen zich tegen alle
logica in soms zo superieur opstellen...-
PAM Nee, daar heb ik echt helemaal geen last

van

Een...- Wat is het woord...- Een antropologische houding, moet je hebben, een beetje begrip voor verschillen, voor geschiedenis, voor hoe je met gender en met klassenbewustzijn omgaat – dat soort dingen Beseffen moet je, dat wij het heus niet allemaal beter weten

Die vrouwen hier, die van hier, bedoel ik, die lopen het liefst een meter of twee achter hun man aan, dat zie je overal – dat is dus zo en daar wil ik niet per se iets van vinden, dat aanvaard ik gewoon, al doe ik er zelf niet aan mee

Maar toch, Liezel...-

Ik weet dat allemaal wel en toch weet ik het soms niet, ik bedoel...-

Dat-ie me geen kus geeft en zelfs niet een arm en dat hij ook verder nooit eens iets privés, iets vertrouwelijkts tegen me zegt, terwijl ik in deze weken toch zo'n beetje zijn hele familie onderhoud, daar ga ik niet moeilijk over doen – dat heb ik te slikken, ik weet zelf wel wat ik waard ben

Maar ik kan niet ontkennen dat ik soms de grenzen bereik van mijn cultuurrelativisme

LIEZEL Ik heb nu toch al drie keer met m'n vingers geknipt, maar hij ziet me gewoon niet

Hij hoort het niet, of hij doet alsof

Ik zou ook wel zo'n rieten ding willen

hebben, die zon wordt me nu toch teveel

Hé, Adam, are you on duty? I'm here and I'm waiting

Dat snap je toch niet, dat negeren?

Daar moeten ze vooral mee doorgaan, met die houding

Zo zagen ze zelf de tak af waar ze met z'n allen zo lekker op zitten

Gewoon, niet komen, niet luisteren, niet helpen, niet dienstverlenen – en dan vinden ze het nóg raar dat Afrika arm is

Ach, Pam, wil jij anders niet zodadelijk iets voor mij gaan halen, bij de bar?

Ik heb zó iets luis en zó iets van 'ik doe lekker niks, vandaag'

PAM Wat dan wel weer geweldig is geweest, dat was dat hij me later op die middag heeft meegenomen, naar die familie van hem Tenminste – ik neem aan dat het allemaal familie was, dat kun je verder niet zien – een heleboel tantes en neefjes en zo, en één klein, een beetje rimpelig vrouwtje, dat was dan zijn moeder, begreep ik, hoewel ik later toch weer dacht dat ik 't mis had en dat hij had gezegd dat het zijn gróótmoeeder was En dat huis, waar dat dan allemaal woonde – je hebt nog nooit zoiets uitgewoonds meegemaakt, een flatgebouw in de één of andere buitenwijk, uit de jaren vijftig of zeventig, weet ik veel, het zag eruit of er minstens een paar burgeroorlogen en natuurrampen overheen waren gegaan, alleen maar troep en gescheurde muren en versleten stoelen en dan, midden in de grootste kamer, een enorme TV waarop iets Amerikaans te zien was, niemand die d'r naar keek...-

En overal liepen die kinderen rond, in alle leeftijdsklassen, sommigen klein en schattig en aambaar, en anderen wantrouwend en hooghartig, van die jonge jongens die zo naar me keken, met zo'n blik alsof ik...- Nou ja, ik weet niet...- Alsof ze honger hadden en zich afvroegen of ze in mij trek zouden kunnen hebben

En véél, dat het er waren...-

Ik zeg jou één ding, Liezel: de toekomst van de wereld is zwart – pikzwart

Obama, dat is nog maar het begin – Afrika overspoelt ons

En ik vind het goed, hoor, begrijp me niet verkeerd, heel goed vind ik dat

Want wat hebben wij er met onze zogenaamde superioriteit nu helemaal van terecht gebracht?

Wat is dat nu helemaal: blank? Wit?

Wit is geen kleur, is alleen maar ontkenning en afwezigheid

Europa is oud, is versleten, is teleurgesteld, is het pensioencontinent – en Afrika is sterk, zij hebben de toekomst

'Jeune Afrique', dat las ik ergens

Maar die flat...- Die lucht van een verstopt riool...- Die waslijnen en die schotelantennes...-

LIEZEL Wassen, dat is goed, toch?

Ik vind, of je nu arm bent of niet, netjes en schoon kun je altijd zijn

Wij hadden het vroeger ook niet breed, in het gezin waar ik uit afkomstig ben, maar mijn moeder was altijd aan het poetsen en ik ben

als kind nooit de deur uitgegaan in een jurkje dat niét fris gewassen en gestreken was
En juist hier, waar het zo warm en zo stoffig is...-

PAM 'Jeune Afrique' – ja, toch?

Ik heb toen aan Jerry gevraagd of we niet ergens daar in die wijk van hem naar een tentje konden gaan, om iets te eten

'I want to know about your culture, about how you live' – dat leek me nu zó leuk...-

Maar hij voelde daar niet voor, dus toen hebben we ons toch maar weer hier bij het resort laten afzetten

Maar je weet – ze mogen overal komen, maar in het restaurant worden ze niet bediend – zó verkeerd vind ik dat en ook zo, hoe zeg je dat, zo contraproductief, maar wat doe je er aan?

En hij had nog wel dat krakend witte overhemd aan dat ik net voor hem had gekocht, in de enige winkel die een béétje winkel was, daar in dat stadje, ik bedoel, een winkel waar ze merken verkopen die je ként...-

't Was toch een fijne dag geweest en ik voelde me goed omdat ik nu een keer uit mijn geprotegeerde toren was afgedaald

LIEZEL En daarna...?

PAM Ja, later die avond is hij nog weer bij me langs gekomen

Dat is dan de bonus die je krijgt

Ik waardeer het altijd enorm dat ze zo discreet kunnen zijn

Nergens over praten, nergens een punt van

maken, gewoon doen

LIEZEL Zo hygiënisch, zijn ze ook

PAM Ja, precies, en dat valt dan toch op, zeker als je dat...- Dat hol ziet waar zo'n jongen uit afkomstig is

Dat hij dan zelf altijd zo fris is, zo koel, bijna, zo lekker om aan te raken, en als je in zijn buurt bent dan ruik je enkel heel licht wat heel vers zweet – en dat, dat weet je, dat is alleen maar...- Stimulerend...-

Dat schone en dat...- Dat delicate, dat zo voorzichtig met je omgaan, dat waardeer ik enorm, in ze

Ik ben van porselein and I want to know it
Ik heb je verteld, ik ben twee keer getrouwd geweest en ik heb heel wat min of meer tijdelijke dan-weer-wel-en-dan-toch-weer-niet-verbintenissen gehad, maar tussen al die Romeo's en Rocky's en intellectuelen heb ik er nooit één meegemaakt die zoveel gevoel heeft voor wat een vrouw echt is en echt wil, als ik bij de eerste de beste kolengraver hier in West-Afrika vind

Maar – wat ik vragen wilde – hoe is het eigenlijk met jou?

Hoe is het dit jaar allemaal gegaan, bedoel ik
Heb je nog steeds dat eigen bedrijf?

Vorig jaar, dat herinner ik me nog, toen zat je erg in je maag met de valutacrisis en met de krimpemde markt ...-

LIEZEL Die hele consultancy-niche waar ik in opereerde, dat is een soort kauwgumbel geweest en die is hard uit elkaar geklapt – veel meer dan wat weeë en kleverige sporen

zijn er niet van overgebleven

Als ze geen geld meer hebben, dan komen die bedrijven er gauw genoeg achter dat ze al die adviezen en strategieën van ons helemaal niet nodig hebben

Dat ik als HR-counsellor niets beweer dat ze niet ook zelf allang hadden kunnen bedenken

Ze hebben verondersteld dat ik onmisbaar was, ik met mijn rapportjes, mijn strategy-awareness-barometer en mijn under-the-surface-sonderingen – en zelf geloofde ik dat ook, maar die hele fantasieconstructie is in minder dan twee jaar tijd helemaal geatomiseerd

PAM Maar hoe red je je dan nu?

Hoe zorg je ervoor dat je een beetje kunt blijven leven op een niveau dat je gewend bent?

Je moet het toch allemaal maar boven water zien te houden...-

LIEZEL Ik heb benauwde uren gekend, ja
Maar ik heb natuurlijk ergens ook steeds wel het vertrouwen behouden dat ik, met mijn skills...- Ik bedoel, ik kan toch iets, dat wist ik en dat weet ik nog steeds
Dat bedrijf, dat heb ik opgedoekt, maar sinds een paar maanden zit ik nu weer ergens – iets heel nieuws, voor mij – een voormalig streekziekenhuis, dat moest worden geprivatiseerd, daar ben ik nu commercieel directeur – en het rendeert heel aardig
Wie had dat nog maar een paar jaar geleden kunnen bedenken, dat het als een verdienste

zou gelden dat je de gezondheidszorg als gewoon, zomaar een bedrijfstak behandelt, niet anders dan een slachterij of een drogisterijketen, en dat je winst maakt op ziekenverpleging...-

Allemaal heel anders dan in de tijd van Florence Nightingale en Albert Schweitzer, maar het is niet anders: we leven in een nieuwe eeuw en ik moet me er thuis zien te voelen

Het bevalt me eigenlijk heel goed: ik loop langs die bedden, door al die kamers vol weerloosheid, ik zie dat geëtter en ik hoor dat gekreun en ik denk: 'Nee, nog niet – nog even niet creperen jij, want je hebt je kosten-batencyclus nog niet helemaal doorlopen'

En ze klagen niet, hoor, die zieken – die hebben het nog nooit zo goed gehad – we hebben een consumer-centered model en alleen al dat ze nu cliënten worden genoemd maakt dat ze zich een heel stuk beter voelen dan vroeger, toen ze nog patiënten heetten. Ze eten à la carte, als ze dat willen – de taximeter tikt, maar dat horen zij niet. Dus je snapt, Pam, dat ik er na al die hectiek enorm aan toe was om hier een paar weken aan mezelf te kunnen werken

PAM Ik neem aan dat jij ook nog steeds – hoe zeg ik dat – dat jij ook nog steeds volkomen droog staat?

Laat ik het maar gewoon benoemen zoals het is

LIEZEL Je kent het

Je weet wat ons probleem is. In 't algemeen zijn ze enorm vooruit gegaan, die mannen, hebben ze hun positie veel reëler leren inschatten. Maar vrouwen die het goed doen, vrouwen die succes hebben, die voor zichzelf kiezen – daar hebben ze het nog net zo moeilijk mee als dertig jaar geleden.

Wij zijn iemand en juist daarom willen ze ons niet – dat is alsof je koud water over hun libido heen giet.

Zo primordiaal, zijn ze – en wij hebben er allemaal last van.

Waarom denk je dat zo'n Neelie al drie keer is gescheiden? Al die macho's, die hebben het haar niet gegund.

Dus ja, wat je zegt, ik sta nog steeds op eigen benen.

Niet dat ik er nu zo erg onder gebukt ga. Ik ben altijd aan het werk, dus ik heb nauwelijks tijd om wat dan ook te missen. En als ik dat dan doe, dat werk van me, en ik doe het goed, dan is dat toch ook pure bevrediging – hoe zeg je dat? Sublimaal? Subliminaal? Iets met 'sub', is het. In elk geval: als het werk maar goed gaat, dan mis ik dat andere echt helemaal niet. Dan lig ik met mijn succes in bed en dat is wel zo rustig.

PAM Hij heeft ook een vriend, Jerry – misschien zou je daar eens kennis mee moeten maken.

Wil graag Frans praten – dat kan jij toch?

LIEZEL Ja...- Ja, zeker...-

PAM Ik heb 'm maar één keer heel even
gezien, die jongen en ik moet zeggen dat hij
wel iets...-
Iets verlegens, had hij en hij is ook niet zo
heel groot, maar verder leek-ie me...-
Goed te doen...- Dus als je denkt...- Als je
wilt...-
Dan kan ik Jerry vragen of hij 'm nog eens
mee neemt...-

LIEZEL Ik weet niet...-
Ik zat eigenlijk te denken dat ik het nu een
keer spontaan wil laten gebeuren, niet zo
gearrangeerd, een beetje weg van het al te
mechanische
En ik moet eerst goed ontspannen, dat is het
belangrijkste
Al die spieren zijn zo gestresst, ook hier in
m'n buik

PAM Geef je gewoon over
Durf te aanvaarden wat ze je te bieden
hebben

LIEZEL Later, misschien
Ik bedoel: ik wil het heel graag
Ik ben er alleen nog niet aan toe
Er zit een ijzeren klep, hier voor me, en die
kan ik nog even niet openschuiven

2

Nadja, Pam, Liezel

NADJA Ik begrijp niet hoe jullie dat doen
Er zijn toch alleen maar verschillen?

Hoe kun je dan met elkaar praten?
PAM Juist dankzij die verschillen kun je
praten
Is er een reden voor interactie
Hij heeft iets dat-ie aan jou kan geven
En jij, je bezit ook iets dat voor hém aantrek-
kelijk is

NADJA Wat dan?

LIEZEL Jezus...-

NADJA Wat heb ik nu dat...-

PAM Noem het ontwikkeling, of overwicht
Noem het traditie en beschaving
Noem het klasse

LIEZEL Noem het een Mastercard

PAM Jij bent zo blank als het strand langs de
Noordzee, en dat betekent dat je voor hen,
nog zonder dat je iets doet of iets zegt of iets
aan ze geeft, dat je toch al de hoofdprijs in
elke match-makings-loterij bent

NADJA Ik weet het niet...-

Ik dacht dat ze hier gewoon iets van een sfa-
rietje zouden organiseren, of iets van
beachvolleybal met de locals – vorig jaar was
ik in Marmaris en daar deden ze ook dat
soort dingen, en excursies en weet ik veel
Maar hier zoek je het allemaal op eigen
kracht uit, begrijp ik
Hier moet je, als je iets wilt, zelf je contacten
leggen

PAM We hebben allemaal onze eigen lodge,
met onze eigen voorkeur, met een barcode
die alles hermetisch afsluit – en achter die
deur kunnen we leven zoals we dat zelf
willen, kunnen we zorgen dat we alles

krijgen wat we nodig hebben
Lichaam en geest, dat is 't idee
Investeren, en dan je winst opstrijken
En je begrijpt, alles wat hier rond loopt, dat
is echt wel gescreend, ze letten heel goed op
wie er hier op het strand of bij het zwembad
zelfs maar in de buurt komt
Het resort-management is niet verantwoor-
delijk voor wat jij allemaal doet, dat ben je
uiteindelijk zelf, maar ze willen natuurlijk
niet dat hun gasten in moeilijkheden komen
– dus je kunt met een gerust hart met
iemand in gesprek raken
Safe en discreet, dat zijn geheiligde woorden,
hier
En reken maar dat ook de dokter af en toe
eens naar ze kijkt
LIEZEL En, eh...- Nasja
NADJA Nadja
LIEZEL Onderneem je wel vaker dingen in je
eentje?
NADJA Ik zou eigenlijk met een vriendin
gaan, maar die heeft afgezegd
Het was onverwacht toch weer goed
gekomen met haar vriend en nu zijn ze
samen op een rendiertrektocht door Finland,
of zoiets
En toen las ik dit – ‘specially suited for
singles’, dat stond er, dus het leek me wel
wat voor mij
LIEZEL Hier zijn we vooral om uit te rusten,
om te recupereren en de schade van een heel
jaar in te halen – en ook om mensen te leren
kennen

Cultuurvakantie, zo noemt Pam het – en
toch zit je lekker on the beach
PAM Je moet iets willen, dat is alles
Je moet weten waar je behoefte aan hebt – en
je zult zien: dan krijg je het
NADJA Maar er worden hier dus weinig
groepsdingen georganiseerd?
LIEZEL We zijn hier allemaal op onszelf
PAM Jagen is geen teamsport
LIEZEL Maar ervaringen kunnen we delen
NADJA Ik weet niet, ik...-
PAM Gewoon, straks in je eentje op dat
turkwazen badlaken van je gaan liggen
Dan raak je vanzelf in gesprek
En je kent de code? Als je zegt: ‘I’m waiting
for some friends’, of iets in die richting, dan
begrijpt zo’n jongen dat je hem niet wilt en
dan druipt hij meteen af
Opdringerigheid, dat is een concept dat ze
niet kennen
NADJA Ik weet niet, dat zeg ik...-
LIEZEL Gewoon doen, anders heb je een rottijd
Niemand kent je hier toch? Dus wat houdt
je tegen? Vind jij het dan niet prettig als ze
aandacht voor je hebben?
Even een paar barrières moet je overwinnen,
dat is alles
En er is er altijd wel eentje met wie je kunt
praten, eentje die precies doet wat jij wil...-
Je ziet het niet altijd aan ze, maar ze hebben
vaak een heel behoorlijke algemene ontwik-
keling, je hoeft je echt niet te vervelen
Je kunt gewoon een gesprek beginnen over
muziek, of sport, dat zijn de veiligste

terreinen, en dan voel je gauw genoeg wat er eventueel nog meer in zit

En je moet bedenken, we doen er in laatste instantie alleen maar goed mee, niet alleen voor onszelf, maar ook voor hen – voor iedereen, dus

‘Spreiding van kennis en inkomen’ – daar geloven we toch nog steeds in?

Opbouw vanaf de basis

PAM En het is zo heilzaam voor ons

Je komt zoveel dichterbij...- Bij een bron
Je schuift een enorm stuk op, richting
Genesis vóór de Boom, en dat is bevrijdend
Ze weten hier in Afrika echt wel wat ellende is, wat honger en oorlog en onrechtvaardigheid inhouden – maar ze weten ook hoe het geluk er uit ziet en hoe je dat als het op je weg komt met allebei je handen aan moet pakken

Het geluk...- En soms belichamen wij dat geluk

Wij hebben het beter, dat is waar, voor hen zijn wij te benijden

Maar veel van onze ellende is hun bespaard gebleven, dat is óók waar

Psychiaters, en consultatiebureaus voor huwelijk en gezin, die heb je hier echt niet
En waarom dat zo is, dat kunnen wij van hen leren – ze zijn misschien een beetje simpel, maar wijsheid, die hebben ze ook

De ‘bon sauvage’, dat concept kan echt niet meer, dat weet ik wel, dat is niet meer van deze tijd, maar iets van de kern daarvan, daar geloof ik toch nog wel in

Wat ik zeg, ze staan dichterbij God en daar kunnen wij agnosten ons aan warmen

NADJA Dus wat is de bedoeling?

Dat ik...- Ik weet niet...-

Dat ik iemand aanspreek...?

LIEZEL Nee, ho, ho, wacht even

Een bedoeling is er niet, je bent hier voor je vrijheid, dus je doet alleen wat je zelf wilt en als jij zin hebt om – wat zal het zijn, om te breien of te borduren of patience te spelen of om een dik boek te lezen, dan moet je dat vooral doen – het is alleen wel goed dat je weet wat the spirit of the place is, zodat je het allemaal een beetje kunt optimaliseren
En...- Nee, aanspreken niet, dat moet je zeker nooit doen, dan raak je alles kwijt nog voor je iets gewonnen hebt

Altijd wachten tot je aangesproken wordt en dat gebeurt zeker

De eerste stap, die moet van hun kant komen, daar zijn ze heel gevoelig voor

PAM Westerse suprematie, die bestaat hier niet

We zijn hier in hún land

3

Nadja

NADJA Ik...-

Ik heb dat niet geweten

Ik heb het niet kunnen voorzien

Jarenlang heb ik gedacht dat ik alleen het

beste af was
Waar mijn lichaam ophoudt, daar begint de
wereld en tussen die twee loopt een grens
die niet te overschrijden valt
Zelfvoorzienend wilde ik zijn – ik had
genoeg aan wie ik was
Dat er ook anderen bestaan, dat ook ‘twee’
een essentieel getal is, dat heb ik altijd wel
geweten, maar dat was niet meer dan theorie
Een soeverein en solitair zeilschip op de
eindeloze oceaan wilde ik zijn – me koeste-
rend in de koelte van de onaanraakbaarheid
Dacht ik – wist ik – wist ik zeker
Ze waren er wel, die anderen, maar wat ik
aan hen gaf en wat ik met hen deelde, dat
was tijdelijk en begrensd, dat was nooit meer
dan een deel en het bleef nauwkeurig
gecalculeerd
Altijd een vinger en nooit de hele hand
Wel een stap de zee in, maar nooit kopje-
onder
Welk avontuur ik ook aanging, altijd vond ik
mezelf weer terug, ongeschonden en alleen
Toen ben ik hier gekomen en toen is er iets
gebeurd, op deze onbekende grond
Het begon...- Met zijn aanwezigheid
Al had ik hem nog niet gezien, ik voelde
hem in mijn nabijheid
‘t Was aan het milde, stille strand, ik lag daar
op mijn rug en ik mijmerde, ik had mijn
ogen gesloten en er was niets anders dan de
zonnewarmte en het geluid van de zee
Tot ik wist dat ook nog iets anders om mijn
aandacht vroeg - ik sloeg mijn ogen open en

het eerste wat ik zag was licht
Was de schittering van waterdruppels op een
donkere huid
Daarna kwam het wit
Het wit in zijn ogen
Nog nooit had ik ogen zo naar mij zien
kijken
Hij stond daar, sterk en met een zweem van
aarzeling
Ik was weerloos en toch wist ik meteen dat
ik niet op mijn hoede hoefde te zijn – niet
voor hem
Hoe lang had hij daar al naar me staan
kijken?
Het maakte niet uit – ik had hem nu
opgemerkt en dat was goed
Een man, een jongen nog
Een reservoir van kracht
Glanzend en gespannen
Maar niet alleen die kracht, zag ik
Ook de bereidheid om iets weg te geven
drong zich aan me op
Ik weet niet meer wat hij als eerste heeft
gezegd – iets over hoe mooi de dag was, of
een vraag over hoe het met mij ging
Povere woorden in een primitief gesproken
taal
Hoe het precies is verlopen weet ik niet
meer, maar wel staat me nog bij dat we al bij
die eerste zinnen een brug waren overgesto-
ken
Wat hadden ze gezegd, die vrouwen?
Wat wisten zij te vertellen over hoe je je
gedragen moet?

Dat had toch niets met dit te maken?
Wat mij nu overkwam, dat was nog nooit
gebeurd...-
Voor de vorm bleef ik nog koel en op afstand,
maar in de lagen die niet zichtbaar zijn was
ik meteen heel dicht bij hem
Ik, die nooit iemand nodig had gehad, ik was
opeens afhankelijk, ik was een bouwwerk
dat op voltooiing wacht – en wat ik was, dat
wilde ik ook zijn
Ik was de hunkering en daar stond de troost
Hij, de jongen van wie ik de naam niet
kende, de jongen met het gezicht als een
zwarte zon, hij strekte zijn arm naar me uit
en hij hielp me op te staan
Samen zijn we toen naar de zee gelopen
De eerste man en de eerste vrouw, dat waren
wij
En in die zee konden we wonen

4

Pam, Nadja, later Liezel

PAM En heeft hij je al verteld hoeveel broertjes
en zusjes hij heeft?
Daar begint het meestal mee
En dat zijn vader is omgekomen bij – wat zal
het zijn? Bij een mijnongeluk, of bij de onlus-
ten van vier jaar geleden...-
Zo kom je langzaam bij de voorwaarden,
begrijp je?
NADJA Wat voor voorwaarden?

PAM Het bestand, de capitulatie – begrijp je
het echt niet?
Dit is Versailles; jij hebt de oorlog verloren
en dus ga je betalen
Hij stelt zijn eisen en daar ga jij mee akkoord
Maar je hoeft niet bang te zijn: iets onrede-
lijks zal hij niet vragen en hij geeft je er ook
iets voor terug
Bovendien wordt het allemaal niet hardop
gezegd, je hoeft het alleen maar aan te voelen
NADJA Hij heeft het helemaal nergens over
gehad, hij vertelde alleen maar dat hij in de
stad woont en dat hij een baantje heeft hier
bij de...- bij de botenverhuur, of zo, ik
begreep het niet precies
Hij praat heel gemakkelijk, maar ik versta
niet alles even goed en ik...- Ik weet niet...-
Op de één of andere manier vind ik het ook
niet zo belangrijk om alles over hem precies
te weten
PAM Jij hebt andere dingen aan je hoofd, dat
begrijp ik
Eerst komt de schaamstreek en dan pas het
verstand, zo gaat het altijd – mij hoef je niets
te vertellen
Maar ik zeg je dit: een beetje realisme hoeft
je plezier echt niet in de weg te staan
'Lees de financiële bijsluiters'
NADJA Ik weet echt totaal niet waar je het
over hebt
Het enige dat ik wel weet is dat ik me bij
hem op mijn gemak voel
PAM En heeft-ie al...- Ik bedoel: is er al...-
Hebben jullie...-

NADJA Nee, dat zeg ik toch? We hebben
gepraat – met weinig woorden hebben we
heel veel gepraat

Gisteravond, daar buiten het tentje – want
het terras, dat kan dus niet – daar hebben we
samen iets gedronken – ik had een fles witte
wijn besteld, maar alcohol, daar is hij tegen
– is leuk toch, zo'n jongen? – dus toen ben ik
één of ander sapje voor hem gaan kopen en
daar hebben we toen heel lang gezeten en
het over van alles gehad

't Is wonderlijk hoe makkelijk dat gaat, hoe
veel hij begrijpt, zelfs van dingen waar hij
toch eigenlijk niets over kan weten
Ik heb hem over mijn werk verteld
Adult Education

Vond hij heel interessant – hoe vaak komt 't
nu voor dat je daarover kunt praten? En dan
opeens, hier, zo ver weg van alles, daar lukt
het wél

Hij is toen later met me meegelopen, tot de
deur van mijn lodge – dat had wel een beetje
iets raars en meisjesachtigs, hoe je daar dan
opeens staat met zo'n jongen, alsof je zestien
bent – maar dat voelde hij ook weer goed
aan, hij gaf me opeens een hand, heel
formeel en hij zei 'Can I see you tomorrow?'
Ik smolt helemaal

PAM En morgen, dat is vandaag
Dus?

NADJA Nee, of ja, ik bedoel...-

Vanavond, misschien

Ik wil overdag toch een beetje...- Ik weet
niet...- Een beetje lezen, en zo

Hij wacht wel bij de gate, heeft hij gezegd
Sam, zo heet-ie

En dan te bedenken dat mijn favoriete boek,
dat ik als klein meisje zo vaak gelezen heb,
dat dat 'Sambo het negerjongetje' heette...-

Liezel op

LIEZEL Nou, bedankt, Pam

Dat heb jij heel goed aangevoeld

PAM Wat?

LIEZEL George

Die zogenaamde vriend van die zogenaamde
Jerry van jou

Wat was nou de bedoeling?

Waar wil jij mij aan vast knopen?

Ik ben toch niet van de misfit-verzorging of
van het ontwikkelingswerk? Ik ben niet van
de sneue educatie, zoals Nasda hier

PAM Ik had toch niet zoveel over 'm gezegd?

Ik ken hem verder ook helemaal niet – wel
eens gezien, dat is alles

Ik had alleen van Jerry begrepen dat hij...-

LIEZEL Hij wilde Frans praten, ja

Nou én?

Veel meer dan wat gevoelevoe is er niet uit
gekomen en, o ja, 'Liezel, ma belle', daar
kwam-ie op een gegeven moment ook mee,
een hele vondst, was dat voor 'm, en daarom
bleef hij het maar herhalen, net zolang tot ik
er helemaal wagenziek van werd

En verder...-

Verder wilde hij niets

Niet drinken, niet lopen, niet naar zee...-

Waar ik trouwens wel blij om was, want dat

zou geen gezicht zijn geweest
Hij is een kop kleiner dan ik
En ook nog behoorlijk gezet – zo helemaal
zonder middel en met een beetje van die
borstjes, van dat kindervet...-
Echt, Nas, daar moet je op letten: allemáál
atletisch, dat zijn ze toch niet, die natives
Zo ongelukkig heb ik me gevoeld – alsof je
in een winkel iets duurs gekocht hebt en pas
als je er eenmaal spijt van hebt besef je dat er
niet geruild kan worden omdat er een
'opruiming'-sticker op zat
Zo'n armoedig type...- Dat noem ik pas echt
Derde Wereld, dat sjofele en dat povere en
daar zelf niets aan willen doen...- Liezèl ma
belle...- Laat-ie gaan werken

PAM Jij wilde gezelschap, toch?

Ik heb je alleen maar een heel kleine dienst
willen bewijzen

LIEZEL Als ik zeg dat ik wil rijden, dan help jij
me zeker ook aan een derdehands auto met
lekke banden?

PAM Niet overdrijven, Liezel

Ik zeg toch, ik heb hem een paar keer van
een afstand gezien en ik weet dat hij er heus
niet zo onverteerbaar uit ziet
OK, dun is anders, maar hier betekent zwaar-
lijvigheid heel iets anders dan bij ons – het
staat voor dat je serieus bent en dat je geld
verdient

NADJA Sam, die heeft nul gram vet

En toch denk ik...- Weet ik...-

LIEZEL Sam?

PAM Nadja hier is aangeraakt

LIEZEL Ik wist echt niet hoe ik van hem af
moest komen, zonder grof te worden – want
dat wilde ik per se niet, ik moet en zal ze
respect blijven betuigen, altijd
Toen kreeg ik een ingeving en die heb ik
gevolgd

Ik heb gezegd dat ik weduwe ben, dat mijn
man nog maar net is gestorven maar dat ik
nog helemaal aan hem vast zit

Nou – dat hielp

Daar had hij respect voor

Toevallig was het een zwart badpak dat ik
aanhad, dus hij geloofde het helemaal
George

Eerst wilde hij daar dan ook weer van alles
over weten, ik heb een hele biografie moeten
verzinzen – ik begon steeds meer te geloven
in wat ik aan 't vertellen was, zo sterk dat ik
er zelf helemaal verdrietig van werd
Maar op het laatst is hij toch eindelijk
afgedropen

Begreep dat ik tijd nodig had om alleen te
zijn

NADJA Dat je dat kan

Zulke dingen zomaar bedenken – over dood
en verlies

Maakt dat je niet bang?

LIEZEL Het enige dat telt is het effect

Zo blij was ik toen ik weer in m'n eentje lag,
zonder dat die minimumlijder als een
huisdier om me heen bleef scharrelen
Kon ik lekker een beetje nadenken, een
beetje lezen

Ik ben met een boek bezig over de kosmos –

hoe dat allemaal in elkaar zit en hoe het is ontstaan, dat soort dingen, en dan uitgelegd op zo'n manier dat je het ook kunt begrijpen...-

Machtig, vind ik dat

PAM Ik begrijp het, Liezel

We moeten weer opnieuw op zoek, voor jou
Want er komt een moment waarop je dat boek van je uit hebt – en dan wil je wat anders

Dan willen je vingers een beetje braille kunnen lezen

LIEZEL Komen jullie mee? 't Is Happy Hour

En daarna – wat is het diner vandaag?

Lopend zeedierenbuffet, geloof ik

5

Nadja, Liezel

NADJA En kom je hier dan elk jaar?

LIEZEL Elk jaar niet, ik wil impulsief kunnen zijn, dus als ik het niet voel...-

Twee jaar geleden ben ik naar de Seychellen geweest, maar dat is me toch minder bevallen dan hier

Hier kun je precies aangeven hoe je het hebben wilt, maar daar ben ik toen toch in allerlei sociaal gedoe terecht gekomen – en, dat zeg ik je, als je eenmaal je e-mailadres gegeven hebt, dan ben je weg, dan zit je aan van alles vast en dat is natuurlijk precies wat je niet wilt

NADJA Ik...-

Ik weet niet of dat zo natuurlijk is

Jij en eh...- Pam – jullie weten de dingen allemaal zo zeker

LIEZEL Tsja...-

Als je eenmaal je gezicht gestoten hebt, dan weet je echt wel dat er een muur staat

NADJA Ik heb het liever over de vrije ruimte dan over muren

Het is zo wonderlijk, met...- Had ik dat jou al verteld? Met Sam

Iemand die alleen maar geeft en niets vraagt

Iemand van wie je ergens altijd al geweten hebt dat je hem ooit zou tegenkomen

LIEZEL Ja, reuze wonderlijk, allemaal – tot je ook dat een keer of wat hebt meegemaakt
Dan besef je dat hetzelfde wonder zich iedere keer op dezelfde manier voltrekt en dat het ook iedere keer in dezelfde deceptie eindigt – en dat het dus niet zozeer een wonder is, als wel dezelfde vergissing die je keer op keer maakt

De ontmoeting – die ene ontmoeting – twee zielen, waarom niet – al dat gedoe ken ik ook – heb ik ook gekend

Maar ik zeg je dit, Nas, er komt een dag waarop de regen je helemaal heeft schoongespoeld – dan ben je alle softe rommel kwijt en je voelt precies waar je harde botten zitten – en dat is de echte waarheid, daar moet je het mee doen

Het gaat om jou, iets anders heb je niet

NADJA Nadja, heet ik

En ik wil niet dat het waar is, wat je zegt

Ik kom net pas ergens achter...-

LIEZEL Goed, OK, ik bijt op mijn tong – van mij hoor je niets meer dat je in de war kan brengen

Maar ik wil je toch nog wel zeggen hoe prettig het is om dingen zeker te weten
De werkelijkheid, dat is de jas die ons het beste zit

NADJA Ik zou denken: het onbekende en de duizend mogelijkheden

Toen het gisteren eb was heb ik met Sam langs het strand gewandeld

Zoveel schelpen, en dat glanst in alle kleuren...-

Dat bedoel ik – dat is de oneindigheid die ik begin te ontdekken

LIEZEL Geen commentaar, dat heb ik beloofd
Zeg, eh...- Nadja...-

Wat vind jij eigenlijk? Denk jij ook niet dat de wereld maakbaar moet zijn? Dat we dat toch wel aan de eenentwintigste eeuw verplicht zijn? Dat 'halsoverkop' en 'op het eerste gezicht' en 'voor altijd' thuishoren in het cosmeticalaatje?

De eenentwintigste eeuw...- Het kapitalisme is eindelijk volwassen geworden en ook van affectie is de prijs nu vastgesteld

Die jongens hier, die weten wat rekenen is – maar eerst moeten ze glimlachen, dat weten ze ook

Alles is te arrangeren

NADJA Ik ken hem pas twee dagen

En toch heb ik nu al het gevoel dat ik hem niet meer los wil laten

Vreemd, hè?

LIEZEL Nee, helemaal niet vreemd

Geef er maar gewoon aan toe

't Is een soort kinkhoest of waterpokken – die moet je ook gehad hebben om er daarna geen last meer van te krijgen

6

Nadja, Pam, Liezel

NADJA ...Dus ik heb het Nederlandse consulaat ge-sms't

Gewoon omdat ik wil weten hoe het zit
Kan hij nu wel of geen verblijfsvergunning krijgen?

PAM En hij, die hoe heet-ie...- Sam...-
Weet hij zeker dat hij echt wil?

NADJA Nee, dat is juist het punt – ik heb het er met hem nog helemaal niet over gehad
Ik wil het eerst helemaal uitzoeken en pas dan, als ik het precies in kaart heb...-

Een verrassing, snap je? Ik weet dat hij er heel blij mee zal zijn – we zijn op elkaars weg gekomen en dit is voor hem dé kans
Hij is heel intelligent en hij houdt van werken, dat merk ik aan alles

Alleen: scholen zijn hier niet en een echte baan is ook niet te vinden en daardoor is hij nooit verder gekomen

LIEZEL Als je stil blijft staan, dan kom je inderdaad niet verder

NADJA Maar ik bedoel: het is toch zijn schuld

niet?

Vroeger waren ze hier jagers en verzamelers, toen was alles nog goed, dat heeft-ie me zelf verteld – maar toen moesten wij zonodig komen, met onze kraaltjes en spiegeltjes en bijbeltjes – en sindsdien is heel Afrika verloren – ik wist daar allemaal niet zoveel van, maar opeens is me van alles duidelijk geworden

En dus, dat zeg ik, dus moeten wij iets terug doen, als we kunnen, en dus span ik me in Hij had het er laatst over dat hij iets met auto's wil, dus ik dacht: misschien kan hij bij een garage of zo werken, daar moet je altijd zo lang wachten, dus daar is zeker personeelstekort – of anders kan hij taxi-chauffeur worden, maar dan moet hij natuurlijk eerst leren lezen en schrijven, maar daar ga ik ook aan werken...-

PAM Ben je klaar? Uitgefantaseerd? Dan ga ik je toch een paar dingen vertellen, Nadja, of je ze nu prettig om te horen vindt of niet Ik weet heel goed – ik heb geen enkele reden om iets over jou te zeggen te hebben, we kennen elkaar nog maar net en iedereen heeft recht op zijn eigen vergissingen – maar we zijn nu eenmaal allebei op dit strand aan komen spoelen, en als ik hulpeloosheid zie dan kan ik het niet laten om me ermee te bemoeien, dus ik zeg je dit: begin er niet aan Apartheid, dat begrip ken je toch wel? Is veel over te doen geweest en heeft soms ook heel verkeerd uitgewerkt, maar in de kern, los van de politiek, zeg maar, zit daar iets heel

goeds in – namelijk dat je iedereen zijn eigen ontwikkeling moet gunnen

LIEZEL Nee, sorry dat ik me ermee bemoei, maar daar ben ik het toch óók niet helemaal mee eens, met wat jij zegt, Pam Natuurlijk moet je zo'n jongen niet zo maar, als de eerste de beste sukkip, meeslepen – en hem dan een overall aan trekken of naar de Mavo sturen en dan ook nog denken dat je goed bezig bent, dat je het voor hém doet Hij moet dat helemaal zelf ondernemen en organiseren

Maar vermenging, daar geloof ik toch wel in Eén wereld, één cultuur, daar had ik het toch laatst ook al over?

En ik zeg je dit: als er bij ons thuis, ergens in de onderste lagen van het maatschappelijke bouwwerk, als daar nog een gaatje zit, en zo'n jongen past daar precies in, waarom zou hij dan niet mogen komen?

Is er bij ons soms géén gebrek aan mensen die gewoon nog bereid zijn om hard te werken? Die zich niet te min voelen om hun handen in de modder te steken? Die willen zweten op een heftruck of aan een lopende band?

Dus categorisch 'nee', dat moet je toch niet zeggen, dat vind ik

Maar...-

NADJA Zo slim, is hij

En hij heeft ook een keer gezegd dat hij uit Afrika weg wil

LIEZEL Weg uit deze ellende, heel goed Maar laat hem dan gewoon met zo'n bootje

gaan, dat doen ze toch allemaal?

Is helemaal niet leuk en niet iedereen haalt het, maar het is wel een testcase of je het echt wil, of je er tegen opgewassen bent – survival of the fittest

Echt, Nad, gepamper met ambassades en paspoorten, daar moet je echt niet aan gaan beginnen – dan wordt hij nooit volwassen en dan zit je straks met een kind van drieëntwintig in je huis en in je bed – en dat bed, dat moet je dan nog maar afwachten, maar dat huis, daar krijg je hem niet meer uit
NADJA Jullie weten niets van hem

Die jongen is een bouwer, een doorzetter – en hij is met mij samen

LIEZEL Net zoals de drenkeling samen is met het stuk hout waarop hij over de wereldzee dobbert

PAM Apartheid, dat moet de sleutel zijn
'Ieder het zijne'

Ik zie het allemaal in Montessori-termen: iedereen staat op zijn eigen ontwikkelingsniveau en daar passen we het systeem bij aan – wij zijn daar al en Afrika is nog maar hier en dat gunnen we ze – maar dan moeten we niet alles door elkaar laten lopen
Afrika voor de Afrikanen, zo is het – dat is respect hebben voor andere culturen

NADJA Afrika voor de Afrikanen – en wat doen wij hier dan?

PAM Ons moet je zien als verkenners, als cultuurambassadeurs

Dankzij mensen zoals wij komen zij er achter wat mogelijk is, wat ze kunnen

bereiken

Maar – daar ben ik heel strikt in – ik kom hier, ik breng iets, ik krijg daar iets voor terug – en dan ga ik weer, met lege handen
Geen missie, geen zending, geen Novib, geen integratie, dat is allemaal bijgeloof en fantasie

LIEZEL Ik heb even geen zin meer in theorievorming en verantwoordelijkheids-awareness

De blauwe zee, het witte strand, de bediening – waar veel op aan te merken is maar die het op hun manier toch ook goed bedoelen – dat is onze vakantiebiotoop en volgens de wetten van die natuur moeten we hier leven

Wat van belang is, dat zijn de dingen in je directe omgeving – de dingen die je waarneemt, die je aangaan

Hoe de wereld verder in elkaar zit, hoe het allemaal anders zou moeten, dat is ons eten en drinken niet

De maatschappij, dat is een gegeven – die kan hoogstens vanzelf veranderen, gewoon op eigen kracht, net als het klimaat, of zo – daar moeten wij ons helemaal niet mee willen bemoeien

Wij zijn pionnen, wij zijn dobbelstenen – ons overkomt het en laten we daar gelukkig mee zijn

Gisteravond, bij dat orkestje na het eten – alleen maar een bas en twee trompetten, beter dan derderangs was het niet maar toch ben ik in mijn eentje lekker een beetje gaan

dansen – zo heerlijk vond ik dat, zo helemaal mijn gereserveerdheid voorbij – eindelijk gleeed de werkstress van me af, als een oude slangenhuid

Daarvoor ben ik hier

Alles loslaten, kind met de kinderen zijn

Alles komt heus wel goed – dat is Afrika, voor mij

PAM Ik ben toch geneigd tot blijven nadenken

Ik ben hier om mijn bijdrage te leveren, door scherp en zuiver om me heen te kijken –

Eigenlijk zou ik ook nog wel meer willen weten van hoe het hier zit, in dit land

Of er een beetje goed wordt omgegaan met al

die hulp die ze krijgen, met al dat geld dat hier in omloop is – ik weet niet precies hoe

dat gaat, via de Wereldbank of zo, in ieder geval komt het indirect van ons vandaan – en wat doen ze d'r mee?

Echt, corruptie, daar ben ik op tegen, absoluut

Als – let goed op – als zou blijken dat het allemaal verdwijnt in de zakken van zo'n paar van die voormalige stamhoofden, die dan ook nog het oerwoud kappen en in illegale diamanten handelen, dan moeten we er meteen mee ophouden, dat vind ik Radicaal en helemaal

LIEZEL Hou nou maar op, Pam, met dat gedender over hoe het zit en wat je daarvan vindt

Help mij liever om me een beetje beter te ontspannen

Zachte gedachten, meer dan dat wil ik niet

horen

Hadden ze hier niet ook een masseur in dienst? Mijn onderrug zit nog steeds in de stress

NADJA Sam is een slachtoffer van alles wat er hier verkeerd gaat, dat is me heel duidelijk geworden

En ik ben tegen onrechtvaardigheid – dus ga ik me inzetten, voor hem

Een soort microkrediet, als ik dat goed heb begrepen

Eén op één de dingen verbeteren

LIEZEL Eén op één?

Hij op jou, dat bedoel je?

NADJA Ik bedoel wat ik zeg, Liezel, en niets anders

Jullie...- Ik weet niet...-

Ik heb 't idee dat ik het niet helemaal met jullie eens kan zijn

Ik ben gewoon niet zo'n nadenker, maar ik weet wel, dat ik als ik dan eenmaal contact heb, als mij zoiets bijzonders overkomt, dan ga ik ook all the way

PAM Laat hem lekker zijn eigen zwarte ongeluksboontjes doppen, dat jongetje Sam Sterke mannen, dat is wat Afrika nodig heeft

7

Pam

PAM Ik...- Ik weet het allemaal een stuk minder zeker, opeens

Zijn de dingen wel zoals ik ze begrepen had?
Gisteren ben ik nog een keer met hem mee
geweest, met Jerry, naar de stad
Ik wilde er nog meer van zien en bovendien
voel ik me zo goed in zijn gezelschap
Hij was een hele nacht bij me gebleven, dus
dan ken je elkaar – dan kun je elkaar
vertrouwen
Hij had me 's middags aan het strand gezegd
dat hij 's avonds een afspraak had, iets met
werk, en toen heb ik hem aangeboden dat ik
de taxi zou betalen, als ik mee mocht
Ik wil meer zien, meer begrijpen
En ik wilde in zijn buurt zijn
Eerst hield hij het een beetje af, maar zo zijn
ze, dat weet ik inmiddels
Als je stand houdt, dan krijg je altijd je zin
Dus zoals ik het wilde, zo hebben we het
gedaan
In die taxi die je via het resort kunt regelen
zijn we op pad gegaan
Toen we wegreden was het nog licht, maar
de zon gaat snel onder, hier, dus toen we in
die stad kwamen was alles donker – enkel op
de hoofdwegen was straatverlichting en
verder waren er een paar huizen of bedrijfjes
waar wat gelige lampen brandden – en dan
ook nog overal de koplampen van de auto's
en de scooters
Ik was er al een keer geweest, maar ik
herkende vrijwel niets – de stad leek veel
groter dan ik me herinnerde, lange rijen lage
bebouwing en daartussen dan af en toe...-
Pleinen kun je het niet noemen, 't zijn meer

alleen maar open plekken waar een paar van
die straten op uitkomen, goor en zanderig
met een paar van die kraampjes tussen de
wrakkige auto's
En overal, overal op dat soort modderpleinen
zijn mensen
Afrika, dat is mensen – mensen in groepjes,
mensen die lopen, mensen die bij elkaar
staan en soms tegen elkaar schreeuwen in
donkere talen
Ik zat in die auto, achterin en ik keek naar
de achterhoofden van die chauffeur en van
Jerry – Jerry die zich niet één keer naar me
omdraaide, aan wie je niet kon merken dat
ik er was en dat hij met mij iets te maken
had
Met elkaar waren ze in een onophoudelijk en
voor mij onverstaanbaar gesprek gewikkeld
Het klonk opgewonden maar ik weet dat je
daar niet echt iets over zeggen kunt – ze
houden gewoon van heftigheid en lawaai
We bleven rijden, ik zag de huizen steeds
kleiner en donkerder worden en de open
plekken steeds zeldzamer
Ik wist heel goed dat ik alle opzichten ver
van Venus Beach verwijderd raakte, maar ik
wist ook dat dit was wat ik wilde
Zelf waarnemen
Van heel ver weg kwam iets terug van de
nieuwsgierigheid, die vermenging van
verwachting en een lichte angst, die me toen
ik nog een kind was kon bevangen als ik met
de auto ergens heen gebracht werd, naar
familie die ik nog niet kende, in een andere

stad dan de onze, of naar een vakantieplek
waar alles verwarrend en duizeligmakend
zou zijn
Alles kon nog gebeuren en ik was het meisje
dat zich op dat onbekende 'alles' probeerde
voor te bereiden...-
De taxi houdt nu stil voor een huis dat groter
is dan de meeste eromheen – uit de ramen op
alle twee de etages komen smalle stroken fel
licht naar buiten – de rest van de straat is
donker
Nu pas draait Jerry zich om, naar mij, en met
de veel zachtere stem die hij voor zijn gedrag
in het resort reserveert legt hij me uit dat ik
moet wachten – hij en de chauffeur hebben
in dat huis iets af te handelen – nee, ik kan
zeker niet mee naar binnen, maar echt, het
gaat niet lang duren
Dan zijn ze weg en in de lichtloze autoruim-
te blijf ik achter, door deuren van dun staal
gescheiden van een wereld die ik niet ken
Door de opengedraaide portierraampjes
dringen de stadsgeluiden en de stadsgeluiden
naar binnen
Ik zou misschien bang moeten zijn, hier in
deze duisternis die mij niet kent en waar ik
eigenlijk niets te zoeken heb
Maar op de een of andere manier weet ik
zeker dat ik sterk ben, dat mij niets kan
overkomen
'I will run my lips over the lines in your
neck...'
Ik ben niet dom, ik weet heel goed wat die
Jerry voor iemand is en wat ik voor hem

vertegenwoordig
Maar toch neem ik me voor om aan mijn
verlangen toe te geven
Als hij straks terug komt dan zal ik mijn
hand in zijn hals laten rusten, of hij er nu
van gediend is of niet
Ik wacht hier, ik kijk en ik zie weinig,
weinig anders dan Afrikaanse versletenheid
Ik luister en ik hoor weinig – weinig meer
dan de voetstappen van zwiigende mannen
– ook hier lopen nog mensen, in de avond-
lijke duisternis, maar ze zijn veel stiller dan
op die plekken waar we eerst langs kwamen
Af en toe roept er één iets in een telefoon die
hij bij zich heeft, maar met elkaar zijn ze
niet in gesprek
Het is warm en drukkend, mijn bezwete
kleden zitten plakkerig om me heen, maar
dat kan me niet schelen – alsof ook de wens
tot koelte en decorum iets is dat ik bij het
resort heb achtergelaten
Uit het huis waar Jerry en de taxichauffeur
naar binnen zijn gegaan hoor ik eerst niets –
daarna zijn er stemmen, en ook een flard
muziek
Al snel klinken die stemmen harder – van
achter de verlichte ruiten dringt zich een
onbehagen op – dit gaat niet meer over de
gebruikelijke luidruchtigheid, dat hoor ik
heel goed – in die harde stemmen zit
geagiteerdheid
Ik houd de plastic rugleuning van de
autostoel voor me omkneld – alsof ik daar
kracht aan kan ontlenuen

Heel kalm blijven, dat is de opdracht die ik
aan mezelf heb gegeven
Ik denk aan de rust die op me wacht, daar
vlak bij het strand, aan de gladde schone
lakens en aan de stille bediening
De muziek in het huis is gestopt, er wordt
harder geschreeuwd en ook de stiltes tussen
die stemverheffingen in zijn steeds beladener
Soms denk ik de stem van Jerry tussen de
andere te horen, maar zeker ben ik er niet
van – ben ik nergens van
Steeds sterker manifesteert zich mijn
ongerustheid
Bang wil ik niet zijn, maar iets daar achter
die gevel gaat verkeerd, dat weet ik zeker
Nog harder klinkt het geschreeuw, nog hoger
lijkt de opwinding op te laaien
Het klinkt alsof er zware voorwerpen
omvallen
'Niet op letten,' zeg ik hardop tegen mezelf,
'Niets doen, je er niet mee bemoeien'
Maar ik wil blijkaar naar mezelf niet
luisteren – ik negeer de onzekerheid, ik ben
uit de auto gestapt en doelgericht loop ik de
paar meter naar de deur van het huis
Mijn voeten voelen dat dit onbekende grond
is
Wat moet ik hier? Waarom doe ik dit?
Het antwoord kan ik niet geven en ik hoef
ook niets te kiezen – want nog voor ik bij de
deur ben wordt die opeens open getrokken
en uit het felle licht komt de taxichauffeur
gerend
Kan een zwarte man bleek zien van schrik?

Zijn hemd is gescheurd en hij maakt een
verwilderde indruk
Als hij mij ziet pakt hij me hard bij mijn arm
en hij duwt me terug, in de richting van de
auto – ik wil me verzetten, maar hij is te
sterk
'Jerry? Where Jerry?' vraag ik in het steenko-
len-Engels waarvan ik verwacht dat hij het 't
beste begrijpt
Maar hij kijkt me niet aan, doet alsof ik niets
gezegd heb, duwt me op de achterbank, loopt
dan naar zijn bestuurdersplek en start de
auto
We rijden weg, onheilspellend veel sneller
dan we hier twintig minuten geleden zijn
aangekomen
'Jerry! We must wait for him!' roep ik nog
een paar keer, maar er wordt niet gereageerd
Als we weer bij het resort zijn en de chauf-
feur nog steeds doet alsof hij mij niet hoort
en niet kent, vraag ik me af wat ik doen kan
Ik loop in de richting van het kantoortje,
waarvan ik weet dat er dag en nacht bewa-
king zit
Maar nog voor ik er naar binnen ga bedenk
ik wat ik zou kunnen zeggen
Jerry?
Dat is zijn naam niet – en al wist ik hoe hij
wél heet, officieel heb ik met hem niets te
maken, dus wat wil ik?
En die stad...- Waar in die stad? En wat is
daar dan gebeurd?
Een ruzietje misschien, nou én?
En waarom zou Jerry niet zijn eigen bestem-

ming kiezen?
Ik ben toch keurig thuis gekomen, dus waar
maak ik me druk over?
Dat, of iets dergelijks, zullen ze tegen me
zeggen en ondertussen zullen ze naar me
kijken en zie ik ze denken dat ik weer zo'n
Europese hongerlijdstster ben die geen afstand
weet te bewaren tot de donkere wereld die ze
nooit zal kunnen begrijpen
Dus ik keer me om en ik loop, door de
beschermd avonddrust die we hier genieten,
terug naar mijn lodge
De stad is alweer ver weg en ik ben eigenlijk
heel kalm
'Jerry? Where Jerry?' Ik zie wel
Ik zal nog een groot glas gekoeld vers
vruchtensap nemen en dan wil ik gaan
liggen
Rust reinigt

8

Nadja, Liezel

NADJA Ik vond Pam zo vreemd, vanochtend
bij de ontbijtcatering
Ik weet niet...- Alsof ze de hele nacht niet
had geslapen, of dat ze aangeschoten was, of
zo
'Ben jij hier nu nog steeds?' zei ze opeens
tegen mij, zomaar vanuit het niets
Geen idee waar dat op sloeg
LIEZEL Ze heeft het moeilijk, dat moeten we

wel aannemen
Ze had gezelschap en dat is ze kwijt
Ze heeft een stap in dat zwarte wespennest
willen doen en nu is ze gestoken
Alles is gemis
Gemis aan zorg, aan verzorgd worden
Het gemis van het lichaam, van dat ene
lichaam waarop je je zinnen had gezet
Jij weet toch ook hoe dat voelt?
NADJA Voelt?
LIEZEL Ja, voelt, ja
Moet ik me nog plastischer uitdrukken?
Jij hebt toch ook iets dat aangeraakt wil
worden?
Jij weet dat misschien nog niet, Nadja, maar
ik kan het je vertellen
Als...- Als iets dat je hebt gehad, iets waarop
je recht dacht te hebben, iets waar je voor
betaald hebt – als dat je ontnomen wordt, zo
maar, zonder reden, en als je dan de kille
wind weer tussen je benen door voelt blazen
– dan kan het zijn dat je een beetje vreemd
gaat doen
Jij moet dat toch ook weten, Nadja – het
bloeden kan worden gestelpt, maar de wond
laat zich niet genezen
Pam is in de war gebracht en 't zal wel even
duren voor ze weer tot rust is gekomen
Tot ze weer weet welke leegte de echte
werkelijkheid is van haar leven, dat die Jerry
niet meer heeft kunnen zijn dan de zoveelste
uitzondering op de regel, goed voor een paar
dagen, maar niets duurzaam
Eigenlijk weet ze dat wel, ze weet het heel

goed – maar het is net zoals met in de spiegel
kijken: je weet van tevoren al wat je te zien
krijgt, maar toch is het elke keer weer
schrikken wanneer je oog in oog staat met
jezelf, met die karikatuur die je in de loop
van de jaren bent geworden

Hoe is het eigenlijk met Sam?

Is hij zijn koffers al aan het pakken?

NADJA Hij heeft geen koffer, en ook niets
om erin te doen

Hij bezit helemaal niets, die jongen, zoveel
heb ik inmiddels wel begrepen

Ik heb bericht van de ambassade gekregen –
het zit allemaal toch moeilijker dan ik dacht
Hem gewoon meenemen, dat lukt waar-
schijnlijk niet

Ik kan garant staan voor hem, dat heb ik ze
nu al een paar keer laten weten, maar dat
geloven ze blijkbaar niet zomaar

Ik moet vanuit Nederland een brief sturen,
met dan een werkgeversverklaring erbij over
hoeveel ik verdien en dat ik een contract
voor onbepaalde tijd heb en dat soort dingen
En ik moet ook opgeven hoeveel vierkante
meter mijn woning is – en dan nóg moet er
een baas zijn die hem in dienst wil nemen,
of een school waar ze hem hebben aangenomen

Ze maken het je gewoon onmogelijk – ik
vraag me af waarom dat is

Iedereen ziet toch dat die jongen van goede
wil is? En ik heb toch aangegeven dat ik 'm
desnoods helemaal voor mijn rekening
neem?

Maar nee, hoor, het gaat niet om hoe ik er
zelf over denk – Big Brother weet het beter
LIEZEL En heb je het nog steeds leuk, met
hem?

NADJA Hij is onschuld, hij is warmte, hij is
aanhankelijkheid

Ik snapte eerst totaal niet wat jullie bedoel-
den, Pam en jij, maar inmiddels ben ik daar
wel achter – hij slaapt nu elke nacht bij me
– ja, ik zeg dat nu zo maar tegen jou, maar ik
vond het nogal een stap, de eerste keer heb
ik enorm veel moeite gedaan om ervoor te
zorgen dat ze het in de huisjes naast dat van
mij niet zouden zien, hoe hij naar binnen
glipte, maar inmiddels kan dat me niets
meer schelen

Ik houd van hem en iedereen mag dat weten
– voor een wonder hoeft je je toch niet te
schamen?

En het is zo...- Nou ja, gewoon, zo lekker...-
Vertrouwd en toch ook spannend...-

Van mijn uitreisvisum-actie weet-ie nog
niets, ik moet steeds zo'n heftige moeite
doen om hem niet te vertellen waar ik mee
 bezig ben

Hij heeft natuurlijk ook wel door dat die
twee weken dat ik hier ben, dat die straks
voorbij zijn en dat ik dan in het vliegtuig
stap – ik merk dat hij behoorlijk moeilijk zit
met dat vooruitzicht, met 't idee dat hij hier
in zijn eentje achterblijft, maar ik wil er toch
echt pas tegen hem over beginnen als ik hem
ook iets positiefs kan melden

LIEZEL Ik zou echt niet zo bang zijn

Ze zijn heel wat realistischer dan je denkt
NADJA Realistisch? Waar ik het over heb,
dat heeft niet zoveel met realisme te maken
maar met een droom – mijn droom, voor
hem – een droom die nog werkelijkheid
moet worden – en als het zover is, dan zal hij
er ook in geloven, ik bedoel...- Wat zeg ik nu
eigenlijk?

Ik kan het zelf ook niet volgen...-

In ieder geval: ik bijt me er voorlopig nog in
vast dat het gaat lukken

Wat trouwens wel eigenaardig was...- Hij
begon er vanochtend ineens over dat hij
moeilijk zit met geld...-

Sinds hij met mij optrekt, zegt hij, heeft hij
veel minder kunnen werken – ik dacht dus
dat hij iets in de haven deed, maar nu heeft
hij het opeens over een neef met een
autoverhuurbedrijf en dat hij daar dan voor
rijdt...-

Nou, goed, anyway, hij heeft dus minder
verdiend, doordat hij steeds met mij aan het
strand is geweest, en ook 's avonds...-

Ik wist niet goed hoe ik dat verder moest
interpreteren en bovendien lachte hij er zo
lief en verlegen bij en als hij dat doet, dan
kan ik alleen maar naar hem kijken – dan
verbaas ik me er telkens weer over dat hij
bestaat, en dat ik hem pas een week of zo
ken

Raar idee is dat, vind jij ook niet, Liezel?

Dat je opeens beseft dat je eigenlijk altijd
alleen maar – hoe moet ik dat zeggen – dat je
een gedeelte bent geweest, de helft van een

eenheid

En dan opeens kom je het ontbrekende deel
tegen – pas samen ben je wat je moet zijn,
wat je altijd had willen zijn

LIEZEL Die ontbrekende helft, die heb ik al zo
vaak gevonden

Echt, dat gevoel van vervolmaking waar jij
het over hebt, dat is een wegwerpartikel –
daar kom je nog wel achter, Nad

De eerste zomers heb ik hier ook het geluk
gezocht – duurzaam, moest het zijn – maar
tegenwoordig gaat het me niet meer om
geluk maar alleen nog om het genoeg
Waarmee het trouwens dit jaar tot nu toe
nog niet erg wil lukken, maar dat is weer
wat anders

Als we het hebben over ontbreken, zoals jij
zegt, dan is het vooral dat het hém aan van
alles ontbreekt, om te beginnen aan een
solide bron van inkomsten – en in dat tekort
kun jij voorzien

Dat vooral moet je begrijpen – al het andere
hoort bij het lekkere gevoel dat je hier hebt
– het gevoel van een kind dat net zakgeld
heeft gekregen en dat nu in de versnaperin-
genwinkel staat – je weet dat het slecht is
voor je tanden, je weet dat je moeder het
liever niet heeft – maar je weet ook dat je dat
geld toch hier gaat besteden en dat geeft je
een gevoel van macht, van onafhankelijk-
heid

NADJA Misschien moet ik het hem toch
maar gewoon zeggen, wat denk jij?

Dan kan ik kijken hoe hij reageert – en als

het officieel niet kan, ...- Misschien kunnen we dan...- Gewoon, dat hij met een toeristenvisum...-

Ik wou dat ik wat meer van die dingen wist

LIEZEL Misschien moet je dat doen

Maar misschien...- Misschien kun je je toch beter neerleggen bij wat onmogelijk is

Ik zei toch al? Soms staan er muren, hoge muren waar je niet zomaar overheen klimt

En...- Niets is uniek, niemand is onvervangbaar

Dit jaar heet hij Sam, maar de rol die hij speelt kan volgend jaar door iemand anders worden overgenomen

NADJA Wat zeg ik nu de hele tijd?

Ik heb hem gevonden – na al die jaren heb ik hém gevonden...-

LIEZEL En morgen vind je misschien zijn broer, of zijn vriend, of een volkomen onbekende

Je weet toch dat het allemaal toeval is?

Toeval, dat we hoogstens een beetje kunnen sturen?

Je moet economisch leren denken

Je moet de nachten tellen, de dagen aan het strand of bij het zwembad, de uren dat je samen bent met hem – dat is nu, dat is het enige wat je echt hebt, de rest is luchtspiegeling

Aan jaren moet je helemaal niet denken – je leven, je leven thuis, dat is een opgave waar je toch echt alleen uit moet zien te komen

En voor hem geldt precies hetzelfde

Jij bent de kar waarop hij mee lift, niet het

huis waarin hij gaat wonen

NADJA Hoe weet jij dat allemaal?

Wat weet je van hem, van mij?

Ik vind het heel fijn, Liezel, dat ik Pam en jou heb leren kennen deze dagen, maar ik zie sommige dingen toch anders dan jullie, doordat ik ze anders mee maak

Luisteren vind ik goed, maar soms moet ik toch ook horen wat er hier van binnen wordt gezegd...-

Ik denk dat ik dan zo maar ga

Vanavond zie ik Sam weer en ik denk toch dat ik hem het moet uitleggen, over wat ik allemaal voor hem aan 't organiseren ben Die verrassing, dat was een leuk idee, maar dat werkt dus niet

't Is allemaal nog best ingewikkeld, met al die onzekerheden...-

Dat-ie moet inburgeren, straks, hoe leg ik hem dat uit? Ik weet daar geneens het Engelse woord voor

LIEZEL 't Is de beste van alle werelden, waar hij terecht komt als hij zich straks in jouw bagage weet te verstoppen Vertel hem dat maar alvast

9

Liezel, Pam

LIEZEL Maar wees nu eens een beetje coherent, Pam

Je bent toch sterk?

Als wij ons verstand er niet meer bij weten
te houden, wie dan nog wel?

Wij, het geïmporteerde gezag, wij moeten het
kompas zijn waar dat junglebootje hier op
vaart

PAM Tegen mijn zin in moet ik toegeven dat
het me allemaal heel zwaar valt

Jerry...-

Heeft hij ergens een soft spot weten aan te
raken, waarvan ik niet wist dat ik hem nog
had?

Zoiets wil je toch niet? Zo'n stem en zo'n
gestalte die in je systeem blijven zitten?

Hij behoort er te zijn, hier, binnen mijn
bereik – en anders moet hij helemaal

verdwijnen, dan heeft hij nooit bestaan –
maar geen gehunker, 'nein Danke', geen
'misschien' en geen bezorgdheid

Geen Foster-gedoe, hij is geen weeskind en
ik ben geen Parent, er valt hier voor mij niets
te redden of op het rechte spoor te brengen
Maar...- Godverdomme, waar zit die jongen?

Ik wil het weten

Ik wil hem zien

Dit heb ik niet gezegd, hoor, Liezel

Ik wil dit niet en ik ben zo niet

Maar...- Nou ja...- Het moest er even uit

LIEZEL Er is toch niets gebeurd, Pam? Niets
bijzonders?

Ik begrijp dat Jerry er nu even niet is om af
en toe een lekker partijtje met je te bedwor-
stelen

Dat is heel vervelend, daar weet ik echt alles
van

Het vrije lichaamsverkeer, dat is toch een
voorziening die min of meer bij de reissom is
inbegrepen...-

Maar goed, jij hebt toch altijd – net als ik,
trouwens – je hebt toch altijd heel scherp
gezien dat het zo gaat: dat alles wat er hier
aan ons voorbij trekt uiteindelijk weer zijn
eigen weg gaat en dat we worden geacht om
dat helemaal niet erg te vinden

Een koude buik is ook een buik – en 't is nog
steeds jouw eigen buik, dat telt – geen groter
goed dan onze zelfstandigheid

We raken misschien iets kwijt, we missen
iets, maar verloren hebben we niet

PAM Ja, ja, ja – dat is allemaal waar, wat je
zegt

Maar...- Ik weet niet zo goed wat er met me
gebeurt

Ik heb mijn neus in een gebruikte handdoek
geduwd, omdat ik hoopte dat zijn geur erin
zou zitten

Dat wil je toch van jezelf niet geloven?

Het was ook zó lekker, met hem

Zo helemaal de juiste batterij in het ma-
chientje

LIEZEL Ach, nou ja

Ook zonder aandrijving loopt het wel

Daarmee heb ik meer ervaring dan me lief is

IO

Liezel, Nadja

LIEZEL Ik moet zeggen, Nad
Een aardige jongen is het wel
NADJA Sorry?
Wie?

LIEZEL 't Is zo toevallig dat we met elkaar aan
de praat raakten

Ik had eerst natuurlijk geen idee met wie ik
te maken had, maar op de één of andere
manier moest ik steeds aan jou denken, aan
de dingen die jij allemaal verteld had, over...-
Dus op een gegeven moment vraag ik
gewoon: 'Do you know my friend Nadja?'

En ja hoor, net wat ik dacht: hij is het, dus:
Sam

Ik kan je zeggen: helemaal vol, is hij, van jou
Alleen maar lieve dingen, heeft-ie te zeggen
Je hebt echt een heel sterke indruk op hem
gemaakt, weet je dat?

NADJA Sam?
Hoezo? Wanneer?

LIEZEL Er was toch die Afro-Beat Beach Party
georganiseerd, gisteravond?

Ik heb jullie daar helemaal niet gezien
Pam zit volgens mij alleen maar pleisters te
plakken in haar hut en waar jij was, dat wist
ik niet

Maar ik was er dus wel en ik...- Nou ja,
gewoon, me amuseren, dat is goed, voor mij

NADJA Ik heb de hele avond in de lobby
zitten mailen met één of ander juridisch
steunpunt in Nederland, die helpen bij
asielaanvragen en dat soort dingen
't Is allemaal zo ingewikkeld – maar toch wil
ik het begrijpen

LIEZEL O, ja, daar heb ik het ook nog met hem
over gehad, over dat migratie-ideetje van jou
Nou, ja...- Ik ga me daar natuurlijk totaal
niet mee bemoeien, dat is helemaal iets van
jou, maar als ik jou was zou ik toch wel twee
keer nadenken voordat ik...-

En ik zou dan toch van hem willen weten
wat hij...- Wat hij écht...-

Ik weet niet, hoor, hij is natuurlijk één en al
charme en aanhankelijkheid, dat heb ik ook
meteen gemerkt, maar wat hij nu precies wil
en waar hij aan toe is...-

NADJA Nee

Nee, dit moet je niet zeggen, Liezel

Ik heb...-

Ik bedoel, met hem heb ik te maken en er
zijn dingen gebeurd en dingen gezegd, tussen
ons...-

Dat kan ik toch verder niet uitleggen of met
iemand delen

Wat ik zie, wat ik voor me zie, dat kun jij
toch helemaal niet weten?

En natuurlijk zal het moeilijk zijn, dat weet
ik ook wel

Natuurlijk zal ik dingen van hem leren
kennen die ik nu nog niet weet en natuurlijk
wordt alles wat nu licht is zwaar, als we
eenmaal daar in het noorden zijn

Maar ik heb dat er voor over, Liezel

Ik ga dat allemaal...- Ik wil dat aangaan

LIEZEL Ik zeg het wél

Ik vraag je: wat wil hij?

Waar ligt hij wakker van?

Is het ook zijn ideaal om straks op mooie

dagen bij jou in het voortuintje te zitten in Tilburg-West – of waar is het ook al weer, dat je woont? En dan, als het meezit, af en toe 's avonds een paar uur te werken voor een illegaal schoonmaakbedrijf?

Nogmaals, ik wil me er helemaal niet in mengen, maar ik zou je toch aanraden om een keer goed in je ogen te wrijven, want volgens mij zie jij die hele Sam en zijn ambities alleen maar door één of ander amoreus waas

Ik doe graag iets voor je, Nad, dus als je dat wilt – let op, ik zeg: als je wilt – dan kan ik wel proberen om erachter te komen wat hij nu echt voor zich ziet, met die dromerige ogen van hem

Gewoon, een beetje hengelen – tegenover mij laat hij zich misschien toch wat makkelijker uit, wat vrijer, omdat ik niets claim...-

NADJA Niet doen

Ik bedoel: hoezo, erachter komen? Waar achter?

Wat heb jij met hem te maken?

LIEZEL Helemaal niets, maar toevallig kom het zo uit dat ik voor vanmiddag die waterski's heb gereserveerd, en dat bootje, dat

bestuurt hij, dus ik spreek hem toch...-

NADJA Ik weet niet wat het is, Liezel

Maar ik word opeens zo beroerd van wat jij allemaal zegt

LIEZEL Hoezo?

Voel je je tekort gedaan?

Is het niet de bedoeling dat ik met hem

praat?

Dan zeg ik jou dit, Nadja, Nadja van de PABO: er valt hier niets te claimen of te monopoliseren

Wat hier rond loopt, dat zijn bibliotheekboeken – die heb je een tijdje op je nachtkastje liggen, je verdiept je erin of je bladert ze alleen maar door en je ziet even niet hoe beduimd ze zijn...- Maar daarna bezorg je ze gewoon weer terug

Dan kan een ander ervan profiteren

NADJA Sam niet

Sam hoort bij mij

LIEZEL Daar gaan we weer

Wanneer word jij nu eens wakker?

Moet je dat bekertje met bedwelmende, mierzoete wijn nu echt helemaal leegdrinken? Of kun je misschien toch een keer luisteren?

NADJA Nee, luisteren wil ik niet

Ik wil ergens in kunnen geloven

II

Nadja, Liezel, Pam

NADJA Dus...-

Hoe noem je dit?

De werkelijkheid? Is dit hoe de dingen echt zijn?

Ik kan niet zeggen dat ik er alleen maar blij mee ben

PAM Ja, hè, hè, is dat nog nieuws, voor jou?

Elke nacht kun je gaan slapen, elke nacht
opnieuw kun je verdwijnen in het zachte
zwarte niets – en dan word je wakker, je
ogen snijden aan wat ze zien
Inderdaad: dat is de werkelijkheid
Wij bedoelen het goed, hier, wij willen alleen
maar wat het beste is voor iedereen
Maar rechtvaardigheid heeft nooit bestaan
en dankbaarheid is afgeschaft
Zoveel heb ik weggegeven...-

Zo vaak heb ik ze helemaal op weg moeten
helpen, gewoon, omdat ze geen idee hebben
hoe 't in zijn werk gaat – ze zijn nergens van
op de hoogte

Zo stoer als ze eruit zien, ze zijn je gewoon
dankbaar als je zegt: 'Ga maar liggen, jongen,
ontspan en laat mij maar begaan, dan komt
het allemaal goed...'

En dan, heel even ben je samen met ze in de
zoveelste hemel, maar – ik weet het, ik weet
het heel goed, al heb ook ik iedere keer weer
de neiging om het te vergeten – maar een
beetje postcoïtale tederheid, dat zit er echt
niet in, bij ze

Jij ligt daar nog en hij staat op – hij draait
zich om, hij loopt de kamer uit en je weet:
die denkt niet meer aan mij

Ik ben niet meer dan de toevallige tapijttegel
waar hij zijn voet op heeft gezet

LIEZEL Heb je het meegemaakt dat zo'n
jongen, als hij...- Op het moment, bedoel ik,
als het met 'm gebeurt – dat hij je dan echt
aankijkt? Dat hij dan jou ziet, dat hij ziet wie
je bent? Nee...- Op dat moment verliezen die

ogen iets in iets heel anders, dan zijn ze op
een fantasie gericht, de fantasie van een heel
ander, veel beter leven

NADJA Daar heb ik allemaal nooit op gelet
en ik geloof het ook niet

Hij zag mij wel en ik zag hem, gewoon zoals
hij was...-

Ik begrijp nog niet goed hoe 't kan dat hij me
ontglipt is

Ik hield hem zo stevig vast

LIEZEL Je had bedoelingen met hem – en voor
goede bedoelingen van ons zijn ze allergisch
Ze willen zelf alles bepalen, zelf alles beter
weten

NADJA Ik weet gewoon niet wat jij met hem
hebt gedaan en besproken, Liezel

Maar ik weet wel: hij is totaal veranderd
nadat jij zogenaamd toevallig tegen hem was
op gelopen

Daarvóór...- Dat weet ik zeker...- We
deelden hetzelfde geloof

We hadden een verwachting en een perspec-
tief...- Schiphol, here we come...-

Maar daarna werd hij opeens zo...- Hoe moet
ik dat noemen...- Zo functionalistisch, in
zijn benadering, zo calculerend, alsof hij
buiten mij om één of ander doel had dat ik
niet hoefde te kennen...-

LIEZEL Wat zeg je nu eigenlijk?

Dat het aan mij ligt?

Jij bent zeker het type dat 's ochtends de
wekker een klap geeft als hij afgaat?

Je moet me gewoon dankbaar zijn, omdat ik
je wakker maak

NADJA Waarom het zo is, dat weet ik niet – maar volgens mij kun jij het gewoon niet hebben, Liezel, dat ik hier met ideeën rond loop, met een plan om de dingen te veranderen, en dat ik iemand gevonden heb om die ideeën mee te delen

Maar, OK, je kunt gerust zijn: ik heb 't opgegeven, voor nu – het is allemaal té lastig om op korte termijn te organiseren

En ook van hem, van zijn intenties, ben ik toch nog niet zeker genoeg

Dat geef ik gewoon toe, maar daar hoeft jij niet zo bij te kijken, zo tevreden, alsof je het altijd al geweten had

LIEZEL Verbeeld jij je nu maar niets, jij met je volleybal-lichaam

Over mijn tevredenheid of onbevredigdheid ga jij helemaal niet

Maar mijn mond kan ik niet houden en mijn ogen kan ik niet dicht doen

Ik denk nu eenmaal bedrijfseconomisch en dus ik bekijk de dingen vanuit macroperspectief – en wat ik dan zie is dat het niet goed gaat met de verschillen in de wereld – en dat wij daardoor uit de markt worden geprijsd

Wij komen aanzetten met onze lappenmand, maar hier zijn steeds minder zieke poesjes Afrika emancipeert en we krijgen we niet meer zoals we het willen hebben

Er komt een moment dat ze alleen nog maar lachen om het geld dat wij mee brengen

Dan kijken ze daar gewoon doorheen, door die knisperende biljetten

Dan zien ze ons en wij zijn een gerecht waar ze liever voor bedanken: fruit zonder sap, fruit met een stugge schil en harde pitten 'Nee, ik heb even geen trek', zeggen ze – heel beleefd maar heel beslist

Ik weet dat, ik zie het en ik weet het

Jij nog niet

Jij blijft liever de negertjes helpen hun veters dicht te strikken

NADJA Waarom doe jij nu eigenlijk zo rot tegen mij, Liezel?

Ik begrijp dat niet

Ik heb van jou toch niets afgenomen?

En als jij niet krijgt wat je hebben wilt, dan is dat mijn schuld toch niet?

LIEZEL Rot?

Ik ben me nergens van bewust

Ik ben... Ik weet niet, ik ben misschien

gewoon gevoelig, voor hoe de dingen zitten

Een soort barometer, ben ik, aan mij kun je zien hoe de atmosfeer hier is

En die meter staat op donker weer

PAM Ik heb inderdaad het idee dat het dit jaar toch allemaal een stuk stroever verloopt dan hoe we het gewend zijn

Ik blijf aldoor zo wakker en zo waakzaam, ik voel me helemaal niet wegzakken in een bed van lekker zacht Afrikaans oerdons, zoals ik dat gewend ben

Ik wil de regisseur zijn, maar ik kom mezelf tegen als figurant

NADJA Mijn wereldbeeld, dat kantelt echt niet

Ik blijf geloven in wat ik weet, in wat ik hier

zelf heb meegemaakt
Ik geef niet op
Ik word juist alleen maar idealistischer
Desnoods kom ik hier volgend jaar terug en
probeer ik het dan, met Sam
Is hij ook weer een jaar ouder...-
LIEZEL Volgend jaar zul je hem niet meer
vinden – ze bestaan meestal maar één jaar en
als je terug komt is hij een vreemde
Maar in deze tijd verandert er nog meer, dat
besef dringt zich aan me op
Volgend jaar is dit resort misschien opgehouden
te bestaan, is dit hele land niet meer wat
het nu nog is
Gaan de deuren niet meer automatisch voor
ons open
PAM Als het hier niet meer werkt, dan gaan
we wel ergens anders heen
De wereld heeft altijd een Afrika nodig, er
zal altijd een kust zijn waar wij het kunnen
vinden
LIEZEL 'Het'?
PAM Het, ja
Net zolang tot we oud genoeg zijn om te
weten dat het niet bestaat, of dat we er niet
meer naar verlangen
NADJA Wanneer gaan jullie eigenlijk weer
naar huis?
Ik overmorgen
LIEZEL Nee, wij...- Jij toch ook, Pam? – wij
moeten nog een week
Ons kan nog van alles overkomen
NADJA Ik dacht toch eigenlijk dat ik best
veel wist – gewoon, over hoe de dingen zijn,

hoe mensen zijn, hoe ik zelf ben
Ik ben iemand die altijd over van alles loopt
na te denken
Maar – ik moet zeggen – hier in Afrika heb
ik zoveel bij geleerd – ik weet wat ik zoek en
waar ik het zoeken moet
En ooit zal er iets lukken, dat weet ik zeker
LIEZEL Willen jullie nog iets drinken?
PAM Nee, ik heb genoeg gehad
Ik heb voorlopig van alles genoeg gehad

Freetown is een tekst van Rob de Graaf voor toneelgezelschap Dood Paard en ging in première op 12 november 2010, Frascati Amsterdam.

De voorstelling werd gemaakt met en gespeeld door Ellen Goemans, Lies Pauwels en Manja Topper.

Rob de Graaf (Amsterdam 1952) schrijft sinds 1978 teksten voor theater. Door hem geschreven stukken zijn gespeeld door onder meer Nieuw-West, Dood Paard, De Gemeenschap en Keesen&Co. Hij is als docent verbonden aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en aan de opleiding Writing for Performance van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Voor zijn werk ontving hij de Charlotte Köhler-prijs, de Prosceniumprijs en twee keer de Taalunie Toneelschrijfprijs.

- # 62 Rob de Graaf
Freetown
- # 61 Pieter de Buysser
Het litteken lip
- # 60 Peer Wittenbols
Waakhondje
- # 59 Roel Adam
No Mans Land
- # 58 Marike op den Akker
Alles wat adem heeft
- # 57 Willem de Wolf
bazel / Basel (NL/DE)
- # 56 Willem de Wolf
Basel (DE)
- # 55 Willem de Wolf
bazel
- # 54 Joan Nederlof i.s.m. Lineke Rijxman
Verlichtinglight
- # 53 Joan Nederlof, Lineke Rijxman en Willem de Wolf
Hannah en Martin
- # 52 Joan Nederlof i.s.m. Lineke Rijxman
Inside Out
- # 51 Joan Nederlof
Quality Time
- # 50 Joan Nederlof
Mug Inn
- # 49 Frank Houtappels
Brak
- # 48 Maria Goos, n.a.v. gesprekken met Marcel Musters
Smoeder
- # 47 Gerardjan Rijnders
Answer me (NL/EN)
- # 46 Gerardjan Rijnders
Answer me (EN)
- # 45 Gerardjan Rijnders
Answer me
- # 44 Kris Cuppens
Lied
- # 43 Klaas Tindemans
Bulger
- # 42 Klaas Tindemans
Sleutelveld
- # 41 Bo Tarenskeen
1000 Zalen
- # 40 Magne van den Berg
De lange nasleep van een korte mededeling
- # 39 Marian Boyer
Het duiven-evenwicht / John West
- # 38 Tom Stoppard
Rosencrantz en Guildenstern zijn dood
- # 37 Adelheid Roosen
De Gesluierte Monologen / Les Monoloques Voilés (NL/FR)
- # 36 Adelheid Roosen
Les Monoloques Voilés (FR)
- # 35 Adelheid Roosen
De Gesluierte Monologen
- # 34 Ditte Pelgrom
Valoefeningen
- # 33 Anna Sophia Bonnema
The Ballad of Ricky and Ronny – a Pop Opera / Ricky and Ronny and Hundred Stars – a Sado Country Opera (EN)
- # 32 Rob de Graaf
Schuur / Strandgut (NL/DE)
- # 31 Rob de Graaf
Strandgut (DE)
- # 30 Rob de Graaf
Schuur
- # 29 Joost II Sickenga
Nexlach
- # 28 Eric de Vroedt
mightysociety1
- # 27 Jeroen van den Berg
Injury Time (EN)
- # 26 Arthur Schnitzler
Reigen
- # 25 Lot Vekemans
Gif

Kijk voor een volledig overzicht op:

www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

